

Nr 14

Utbildningsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1975: 24 om viss försöksverksamhet inom lärarutbildningen m. m. jämte motioner

Propositionen

I propositionen 1975: 24 har regeringen (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för försöksverksamhet med utbildning av lärare i gymnastik jämte ett eller två andra ämnen,

2. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för försöksverksamhet med utbildning av lärare i hemkunskap, kostkunskap, bostads/miljökunskap och konsumentkunskap jämte ett eller två andra ämnen,

3. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för en utbyggnad av teckningslärarutbildningen.

I propositionen föreslås att en försöksverksamhet påbörjas läsåret 1977/78 med utbildning av lärare i dels gymnastik, dels hemkunskap, kostkunskap, bostads/miljökunskap och konsumentkunskap i kombination med annat ämne. För behörighet till tjänst med avsedd ämneskombination skall krävas ämnesstudier i gymnastik jämte annat ämne resp. kostkunskap och miljö- och konsumentkunskap jämte annat ämne.

Försöksutbildningen i gymnastik skall enligt förslaget förläggas till Örebro och försöksutbildningen i kostkunskap och miljö- och konsumentkunskap till Umeå. Ämnesstudierna föreslås omfatta studiekurser motsvarande 60—80 poäng vid nuvarande filosofisk fakultet. Studierna skall bygga på tvåårig linje i gymnasieskolan. Ämnesutbildningen i gymnastik kombineras i förslaget med engelska, biologi, kemi eller matematik. Utbildningen i ämnena kostkunskap och miljö- och konsumentkunskap kombineras med biologi, kemi, matematik eller samhällskunskap. Utbildningen skall kunna tillgodoräknas i nuvarande filosofie kandidatexamen.

Parallellt med ämnesstudierna i gymnastik resp. kostkunskap m. fl. ämnen föreslås fyra veckors läroinriktad yrkesförberedelse äga rum. Efter avslutade ämnesstudier skall de studerande genomgå praktisk-pedagogisk utbildning.

För antagning till utbildningen och urval bland de sökande föreslås de regler gälla som enligt propositionen om reformering av högskole-

utbildningen m. m. (prop. 1975: 9) skall gälla första gången vid antagningen till höstterminen 1977.

I propositionen föreslås vidare att teckningslärarutbildning av det slag som bedrivs vid teckningslärarinstitutet skall byggas ut. Utbyggnaden skall enligt förslaget förläggas till Umeå. Skolöverstyrelsen avses få i uppdrag att undersöka behovet av att anordna en särskild utbildning för icke-behöriga lärare i teckning, som i viss omfattning tjänstgjort i skolan. Skolöverstyrelsen skall därvid undersöka om en sådan utbildning kan förläggas till Umeå.

Motionerna

1975: 1852 av herr Schött m. fl. (m, s, c, fp) vari hemställs att riksdagen uttalar sig för att teckningslärarutbildningen förläggs till Kalmar,

1975: 1866 av herrar Bladh (s) och Nilsson i Kalmar (s) vari hemställs att den i propositionen 1975: 24 föreslagna försöksverksamheten inom lärarutbildningen m. m. utvidgas till att omfatta även ämnet slöjd,

1975: 1867 av herrar Nyhage (m) och Strindberg (m) vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande dels ett uppdrag till skolöverstyrelsen angående överväganden av både pedagogisk och organisatorisk art m. m., dels en särskild information när det gäller den i propositionen 1975: 24 föreslagna försöksverksamheten,

2. att riksdagen bemyndigar regeringen att besluta att den i proposition 1975: 24 förordade försöksverksamheten får omfatta även utbildning av lärare i två av ämnena gymnastik, musik, slöjd och hemkunskap m. fl. ämnen,

1975: 1881 av herrar Jonsson i Alingsås (fp) och Enlund (fp) vari hemställs att riksdagen beslutar

1. att den av lärarutbildningskommittén föreslagna försöksverksamheten beträffande tvåämnesutbildning för slöjdlärare skall igångsättas,

2. att vidareutbildningsmöjligheter för slöjdlärare enligt samma förslag skall skapas,

3. att tvåämnestjänster innehållande ämneskombinationer slöjd/annat ämne får inrättas på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan,

1975: 1882 av fru Kristensson (m) vari hemställs

1. att riksdagen beslutar att den i propositionen 1975: 24 föreslagna försöksutbildningen i kostkunskap skall förläggas till Göteborg,

2. att riksdagen beslutar att dietistutredningens förslag till utbildning till dietist med administrativ eller terapeutisk specialisering skall genomföras.

Utskottet

Läroarutbildningen är ett betydelsefullt led i insatserna för att förverkliga de mål som satts upp för skolans verksamhet. Den reformering av läroarutbildningen som beslöts av 1967 års riksdag avsåg såväl utbildningens innehåll som dess organisation (prop. 1967: 4, SU 1967: 51, rskr 1967: 143). I organisatoriskt avseende innebar reformen att både utbildningen av klasslärare och den praktisk-pedagogiska utbildningen av lärare i läroämnen förlades till läroarhögskolor. Ämnesstudierna för blivande lärare i läroämnen på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan äger i huvudsak rum vid universitet och skall omfatta studiekurser om sammanlagt minst 120 poäng. Studierna bygger i regel på treårig linje i gymnasieskolan. Den praktisk-pedagogiska delen av denna läroarutbildning består i huvudsak av en avslutande del vid läroarhögskola som omfattar ett studieår.

Läroarutbildningskommittén (LUK) har i december 1972 lagt fram betänkandena (SOU 1972: 92 och 93) Fortsatt reformering av läroarutbildningen (del I) och Förslag till studieplaner (del II). Betänkandena avser utbildning av lärare i barnkunskap, barn- och ungdomskunskap, bostads/miljökunskap, dramatik, ergonomi, familjekunskap, formgivning, gymnastik, hemkunskap, konsumentkunskap, kostkunskap, slöjd, teckning och textilkunskap samt i delar av ämnena ekonomi, konst och konst- och musikhistoria. Även utbildningen av lärare i musik är delvis behandlad. I fortsättningen kommer dessa ämnen att sammanfattas under benämningen LUK-ämnen i överensstämmelse med den terminologi som utredningen och propositionen har använt.

För närvarande är tjänsterna i de ämnen som ingick i läroarutbildningskommitténs uppdrag regelmässigt konstruerade som ettämnestjänster. Pedagogiska och organisatoriska skäl talar enligt kommittén för en övergång från ettämnesutbildning till utbildning i två eller tre ämnen. Studierna skall omfatta sammanlagt minst 120 studiepoäng, varav studiet i LUK-ämnet föreslås omfatta minst 60 poäng. Den praktisk-pedagogiska utbildningen föreslås i huvudsak äga rum efter avslagd grundexamen och bli förlagd till läroarhögskolas ämnesläroarlinje.

Enligt propositionen är remissinstanserna på vissa avgörande punkter kritiska mot läroarutbildningskommitténs förslag. Kritiken riktar sig främst mot att kommittén inte i tillräcklig omfattning har belyst effekterna för skolan och för annan läroarutbildning av att införa tvåämnesutbildning och tvåämnestjänster som enda alternativ. Kommittén har, framhåller flera remissinstanser, inte tagit tillräcklig hänsyn till LUK-ämnenas speciella karaktär. Även förslaget till behörighetskrav för tillträde till utbildningen har mött kritik. Ett stort antal remissinstanser anser att ettämnesutbildning och ettämnestjänster bör bibehållas som reguljära alternativ till vad kommittén föreslår.

Mot bakgrund av remissinstansernas synpunkter på lärarutbildningskommitténs betänkande finner föredragande statsrådet det inte möjligt att nu föreslå ett genomförande av förslaget i dess helhet. Enligt propositionen bör ettämneshutbildning i LUK-ämnena fortfarande vara den reguljära utbildningsformen. Delar av förslaget anses emellertid kunna ligga till grund för en försöksverksamhet under en femårsperiod i ett begränsat antal ämnen. För försöksutbildningen har valts de ämnen som med hänsyn till bl. a. förkunskapskrav och utbildningstid anses lättast att förena med studier i andra ämnen, nämligen gymnastik, kostkunskap samt miljö- och konsumentkunskap. Studier i dessa ämnen förbereder för verksamhet som lärare i gymnastik respektive hemkunskap, kostkunskap, bostads- och miljökunskap samt konsumentkunskap.

Utskottet tillstyrker den föreslagna försöksverksamheten med utbildning av lärare i dels gymnastik jämte annat ämne, dels hemkunskap, kostkunskap, bostads/miljökunskap och konsumentkunskap jämte annat ämne.

I motionen 1975: 1867 behandlas vissa skolorganisatoriska frågor som hänger samman med lärarutbildningskommitténs förslag. Med utgångspunkt i skolöverstyrelsens yttrande över förslaget anser motionärerna att man vid kombination av ämnen i lärartjänst inte kan bortse från hur skolans undervisning enligt läroplanen skall vara organiserad i ämnen och hur de olika ämnena skall samverka för att läroplanens mål skall nås. Sådana ämneskombinationer som rymmer t. ex. ett LUK-ämne och ett orienteringsämne är enligt motionärernas uppfattning från pedagogisk-organisatorisk synpunkt mindre lämpliga på grundskolans högstadium, eftersom blocket av orienteringsämnen på högstadiet nödvändiggör att lärartjänster med naturorienterande och samhällsorienterande ämnen organiseras på ett sådant sätt att en naturlig samverkan i undervisningen blir möjlig mellan de olika orienteringsämnena. I den föreslagna försöksverksamheten avses ämnet gymnastik bli kombinerat med orienteringsämne i två fall och ämnet hemkunskap m. fl. ämnen med orienteringsämne i tre fall. Enligt motionärerna bör skolöverstyrelsen få i uppdrag att göra överväganden av både pedagogisk och organisatorisk art beträffande möjligheterna att i skolan utnyttja lärare med utbildning i de planerade ämneskombinationerna, så att de studerande kan få erforderlig information på denna punkt före försöksverksamhetens start den 1 juli 1977.

Det är skolstyrelsen som tar initiativ till inrättande av tjänster av olika slag i skolväsendet. Enligt utskottet är det en uppgift för skolöverstyrelsen som central förvaltningsmyndighet för skolväsendet att göra de i motionen 1975: 1867 aktualiserade undersökningarna, så att de som avser delta i försöksverksamheten får upplysning om i vilken

utsträckning de olika ämneskombinationerna överensstämmer med skolans behov. I det längre perspektivet kommer 1974 års lärarutbildningsutredning att utreda frågor som gäller LUK-ämnena. Med hänvisning till det anförda anser utskottet att motionen 1975: 1867 yrkandet 1 inte behöver föranleda någon riksdagens åtgärd.

Propositionen upptar inte något förslag om försöksverksamhet med ämnet slöjd. I motionen 1975: 1866 föreslås en begränsad försöksverksamhet i vart och ett av slöjdämnena. I motionen 1975: 1881 framförs uppfattningen att ämnet slöjd försöksvis skall få förenas med ämnen i enlighet med lärarutbildningskommitténs förslag. Vidare hemställs i samma motion att riksdagen uttalar sig för att nuvarande slöjdlärare skall få genomgå vidareutbildning i läroämnena på de villkor som lärarutbildningskommittén föreslagit och att tjänster med ämneskombination vari slöjd ingår bör inrättas inom skolväsendet.

Utskottet konstaterar att för försöksverksamhet har i propositionen utvalts sådana ämnen som ansetts särskilt lätta att förena med studier i andra ämnen. Det finns inte något att erinra mot ett sådant motiv för ämnesvalet. Detta utesluter emellertid inte att det kan vara värdefullt att utsträcka försöksverksamheten även till något ämne där inte samma motiv kan göras gällande. Ämnet slöjd är ett sådant. Utskottet, som inte vill underskatta de svårigheter som är förenade med en försöksverksamhet med ämnet slöjd, anser ändå att regeringen bör få i uppdrag att undersöka hur dessa svårigheter skall bemästras på ett lämpligt sätt, så att en försöksverksamhet kan startas även i ämnet slöjd. Riksdagen bör med anledning av motionen 1975: 1866 och motionen 1975: 1881 yrkandet 1 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anför om en försöksverksamhet med ämnet slöjd.

Med anledning av yrkandet 2 i motionen 1975: 1881 om vidareutbildningsmöjligheter för nuvarande lärare i slöjd vill utskottet erinra om att Kungl. Maj:t den 24 april 1970 meddelat provisoriska bestämmelser beträffande inrättande av extra ordinarie tjänster som lärare i LUK-ämne och läroämne. I bestämmelserna förutsätts att skolöverstyrelsen även skall pröva förslag av kombinationer vari ämnet slöjd ingår. Examinerad lärare i t. ex. slöjd som uppfyller förkunskapskraven för studium av visst ämnesområde inom filosofisk fakultet kan således studera ämne som finns på skolans timplan och efter avslutade studier erhålla ämnesteoretisk behörighet för undervisning i ämnet. Kravet på praktisk-pedagogisk utbildning i ämnet anses enligt punkten 6 c i nämnda bestämmelser uppfyllt om vederbörande lärare genomgått en metodisk fortbildningskurs eller i viss omfattning meddelat undervisning i ämnet med tillfredsställande skicklighet.

Jämlikt bestämmelserna i 19 § Allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) utgår vid ledigheter för studier lön med B-avdrag, om arbetsgivaren finner studierna angelägna från tjänstesyn-

punkt. Enligt vad utskottet inhämtat avses frågor som gäller lärares löneförmåner vid vidareutbildning bli studerade av en partssammansatt grupp enligt överenskommelse vid 1974 års avtalsuppgörelse. Med hänvisning bl. a. härtill avstyrker utskottet yrkandet 2 i motionen 1975: 1881.

Inrättande av kombinationstjänst vari ämnet slöjd ingår enligt de i det föregående nämnda bestämmelserna beslutas av skolöverstyrelsen på förslag av skolstyrelse. När det i en kommun finns tillgång på lärare med utbildning i LUK-ämne och annat ämne är det enligt föredragande statsrådet angeläget att skolstyrelse tar initiativ till inrättande av tjänst för sådan lärare. Utskottet vill understryka angelägenheten av att så sker även beträffande ämnet slöjd. Med hänvisning till det anförda anser utskottet att yrkandet 3 i motionen 1975: 1881 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Lärarytbildningskommitténs förslag om ett års obligatorisk arbetslivserfarenhet för lärare tillstyrks ej i propositionen, men föredragande statsrådet anser att tungt vägande skäl anförts av kommittén för dess förslag i detta avseende. Av propositionen framgår att det skall uppdras åt lärarytbildningsutredningen att pröva frågan om obligatorisk arbetslivserfarenhet som ett led i all lärarytbildning. Utskottet delar uppfattningen att erfarenhet från arbetslivet är särskilt väsentlig för lärare, eftersom dessa annars aldrig får tillfälle att lära känna andra arbetsplatser än skolan.

Lärarytbildningsutredningen skall, vilket också framgår av propositionen, behandla de utbildningar som utretts av lärarytbildningskommittén. Den i motionen 1975: 1867 ställda frågan, huruvida kombination av två LUK-ämnena från tjänsteorganisatorisk synpunkt bättre svarar mot skolans behov än kombination av LUK-ämne och läroämne, kommer härvid också att prövas av utredningen. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motionen 1975: 1867 yrkandet 2.

Vid seminarierna för huslig utbildning i Göteborg och Uppsala anordnas på särskild linje utbildning till ekonomiföreståndare för bl. a. sjukhus och storhushåll. En arbetsgrupp inom skolöverstyrelsen, dietistutredningen, har föreslagit att ekonomiföreståndarutbildningen skall förändras så att den bättre svarar mot arbetslivets krav och att benämningen ekonomiföreståndare ersätts med benämningen dietist. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 mars 1974 har skolöverstyrelsen på grundval av arbetsgruppens förslag hemställt att en utbildning till dietist skall få anordnas, omfattande studiekurser om sammanlagt 100 poäng, vartill kommer en specialisering om 20 poäng för administrativ eller terapeutisk dietist. Utbildningen i kostkunskap avses vara gemensam för såväl de av lärarytbildningskommittén föreslagna lärarna i hemkunskap m. m. som dietisterna.

Valet av Umeå som utbildningsort för försöksutbildning i kostkunskap för lärare anses i motionen 1975:1882 vara olyckligt, eftersom det i Umeå inte finns materiella resurser för ekonomiföreståndareutbildning. Enligt motionärens mening bör utbildningen förläggas till ort där det redan i dag finns utbildning av ekonomiföreståndare samt erforderliga forskningsresurser. Med hänsyn till den goda lokaltillgången i Göteborg anses försöksutbildningen i kostkunskap för lärare böra förläggas dit. Motionären föreslår vidare att, sedan beslut fattats om att en utbildning i kostkunskap m. m. för lärare skall komma till stånd, dietistutredningens förslag till utbildning till dietist med administrativ eller terapeutisk specialisering genomförs.

Utskottet är inte berett förorda en ändrad förläggning av den i propositionen föreslagna försöksutbildningen i kostkunskap m. m. för lärare. Utskottet avstyrker alltså motionen 1975:1882 yrkandet 1. Utskottet erinrar om att regeringens förslag är grundat på regionalpolitiska överväganden.

Utskottet har inhämtat att utbildningen av ekonomiföreståndare sedan våren 1965 varit föremål för utredningar av olika slag på grund av starkt uttalade önskemål från arbetslivet. Redan vid denna tidpunkt svarade utbildningen enligt skolöverstyrelsen knappast mot de krav som arbetslivet ställde. Denna klyfta sägs under årens lopp ha vidgats, eftersom utbildningen inte förändrats under utredningstiden. Utskottet delar därför uppfattningen att det är angeläget att den föreslagna utbildningen av dietister kommer till stånd snarast möjligt. Enligt vad utskottet inhämtat bereds frågan inom utbildningsdepartementet, och avgörande i ärendet kan väntas inom kort. Med hänvisning härtill anser utskottet att yrkandet 2 i motionen 1975:1882 kan avslås av riksdagen.

I propositionen föreslås att ett ämnesutbildningen av lärare i teckning skall byggas ut i huvudsaklig överensstämmelse med den utbildningsorganisation som gäller för teckningslärarinstitutet. Utbyggnaden skall enligt förslaget förläggas till Umeå. I motionen 1975:1852 föreslås att den ifrågavarande teckningslärarutbildningen förläggs till Kalmar.

Föredragande statsrådet anför att kraven på förläggningsort för en utbildning av det slag som teckningslärarutbildningen utgör är stora. Det framgår av propositionen att det slutliga valet kommit att stå mellan Göteborg och Umeå och att därvid regionalpolitiska hänsyn fällt avgörandet. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motionen 1975:1852.

För antagning till utbildningen och urval bland de sökande föreslås de regler gälla som i propositionen 1975:9 om reformering av högskoleutbildningen m. m. föreslagits att gälla första gången vid antagningen till höstterminen 1977. På denna punkt hänvisar utskottet till sina ställ-

ningstaganden i betänkandet UbU 1975: 17 angående reformering av högskoleutbildningen m. m.

Vad i propositionen 1975: 24 i övrigt anförts och föreslagits har inte gett utskottet anledning till särskilda uttalanden.

Aberopande vad som anförts i det föregående hemställer utskottet.

1. att riksdagen beträffande vissa överväganden av både pedagogisk och organisatorisk art m. m. avslår motionen 1975: 1867 yrkandet 1,
2. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med ämnet slöjd med anledning av motionen 1975: 1866 och motionen 1975: 1881 yrkandet 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,
3. att riksdagen beträffande lön med B-avdrag avslår motionen 1975: 1881 yrkandet 2,
4. att riksdagen beträffande inrättande av tjänst avslår motionen 1975: 1881 yrkandet 3,
5. att riksdagen beträffande bemyndigande om viss försöksutbildning avslår motionen 1975: 1867 yrkandet 2,
6. att riksdagen beträffande anordnande av dietistutbildning avslår motionen 1975: 1882 yrkandet 2,
7. att riksdagen godkänner de i propositionen förordade riktlinjerna för försöksverksamhet med utbildning av lärare i gymnastik jämte ett eller två andra ämnen,
8. att riksdagen med bifall till propositionen 1975: 24 och med avslag på motionen 1975: 1882 yrkandet 1 godkänner de i propositionen förordade riktlinjerna för försöksverksamhet med utbildning av lärare i hemkunskap, kostkunskap, bostads/miljö-kunskap och konsumentkunskap jämte ett eller två andra ämnen,
9. att riksdagen med bifall till propositionen 1975: 24 och med avslag på motionen 1975: 1852 godkänner de i propositionen förordade riktlinjerna för en utbyggnad av teckningslärarutbildningen.

Stockholm den 24 april 1975

På utbildningsutskottets vägnar
THORSTEN LARSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Larsson i Staffanstorp (c), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fröken Hörlén (fp), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Sundgren (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Lantz (vpk), herrar Hagberg i Örebro (s) och Forslund (s).

Särskilda yttranden

beträffande frågan om *obligatorisk arbetslivserfarenhet som ett led i all lärarutbildning*

1. av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m):

Det är för tidigt att redan nu bestämt uttala sig om *obligatorisk arbetslivserfarenhet som ett led i all lärarutbildning*. Ett ställningstagande från utbildningsutskottets sida bör anstå tills lärarutbildningsutredningen — sedan tilläggsdirektiv givits — noga prövat frågan och dess betänkande föreligger.

2. av fröken Hörlén (fp):

Det finns olika vägar att gå i fråga om att ge lärare möjlighet till arbetslivserfarenhet från annat arbetsområde än skolans. Obligatorisk yrkespraktik som ett led i lärarutbildningen är endast en sådan väg. Återkommande ledighet från lärartjänst för erhållande av erfarenhet från arbetslivet skulle t. ex. göra det möjligt för lärare att hålla bättre kontakt med annan arbetsmiljö än sin egen under hela sin tjänsteutövningstid.

Därför bör enligt min mening lärarutbildningsutredningen ges i uppdrag att förutsättningslöst pröva på vilket sätt man för lärare skall göra det möjligt att erhålla arbetslivserfarenhet.

